

ICCSOR

Journal of Applied and Theoretical Social Sciences

ISSN:2687-5861

JATSS, 2022; 4(3), 275-298

First Submission:07.08.2022

Revised Submission After Review:07.09.2022

Accepted For Publication:11.09.2022

Available Online Since:30.09.2022

Research Article

Transformation of Indian Foreign Policy in the Narendra Modi Era¹

Hasan Duran² & Yusra Toprak³

Abstract

This study focuses on the aims of the Baharatiya Janata Party (BJP) government, which came to power under the leadership of Narendra Modi in 2014, regarding India's foreign policy, its policies that are different from the previous governments, and the results of these policies. The administration led by Narendra Modi aims to ensure that India is recognized as an important power in the region through breakthroughs such as the Move East, Neighborhood First policy; In order to realize the multipolar world order, it has determined as India's foreign policy priority to maintain win-win relations with the states that are forceful in the protection of India's international and regional interests within the framework of the concept of strategic autonomy and to emphasize soft power elements. In this study, the impact of the discourse and policies in which diplomacy is used as an effective tool, unlike previous governments, on India's close circle and the international system is evaluated.

Keywords: Foreign Policy, Modi, BJP, Act East, Neighborhood First, Strategic Autonomy

JEL Codes: N45, F50, F59

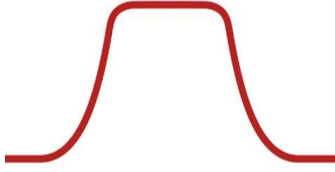
¹ In the preparation of the article, the master's thesis titled " The influence of Indian foreign policy on the near environment in the Narendra Modi period" was used.

² Assoc.Prof. Dr., İstanbul University, Faculty of Political Sciences, Department of Political Sciences and International Relations, İstanbul/Turkey, hasan.duran@istanbul.edu.tr,

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5328-9918> (Corresponding Author)

³ Expert, Independent Researcher, İstanbul/Turkey, yusratoprak@ogr.iu.edu.tr,

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6336-1685>

Araştırma Makalesi

Narendra Modi Dönemi Hindistan Dış Politikasının Dönüşümü¹

Hasan Duran² & Yusra Toprak³

Öz

Bu çalışma, 2014 yılında Narendra Modi liderliğinde iktidara gelen Baharatiya Janata Parti (BJP) hükümetinin Hindistan'ın dış politikasına ilişkin amaçları, önceki hükümetlerden farklı olan politikaları ve bu politikaların sonuçlarına odaklanmaktadır. Narendra Modi liderliğindeki yönetim, Doğu'ya Hareket Et, Önce Komşuluk politikası gibi atılımlarla Hindistan'ın bölgede önemli bir güç olarak tanınmasını sağlamayı; çok kutuplu dünya düzenini gerçekleştirmek amacıyla stratejik özerklik kavramı çerçevesinde Hindistan'ın uluslararası ve bölgesel çıkarlarının korunmasında güçlü devletlerle karşılıklı iş birliğine dayalı ilişkiler sürdürmeyi ve yumuşak güç unsurlarına vurgu yapmayı Hindistan'ın dış politika önceliği olarak belirlemiştir. Çalışmada diplomasinin etkin bir araç olarak kullanıldığı söylem ve politikaların önceki hükümetlerden farklı olarak Hindistan yakın çevresine ve uluslararası sisteme etkisi değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dış Politika, Modi, BJP, Doğu'ya Hareket Et, Önce Komşuluk, Stratejik Özerklik,

JEL Kodlar: N45, F50, F59

¹ Makalenin hazırlanmasında 'Narendra Modi Dönemi Hindistan Dış Politikasının Yakın Çevreye Etkisi' başlıklı yüksek lisans tezinden yararlanılmıştır

² Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul/Türkiye, hasan.duran@istanbul.edu.tr (Sorumlu Yazar)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5328-9918>.

³ Uzman, Bağımsız Araştırmacı, İstanbul/Türkiye, yusratoprak@ogr.iu.edu.tr,

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6336-1685>.

1. Giriş

Dış politika değişikliği (Foreign Policy Change-FPC) ile ilgili yapılan çalışmalarda, devletleri dış politikalarını değiştirmeye ya da güncellemeye iten ana sebepler olarak sistemin yapısal değişimi ve iç politika ön plana çıkmaktadır. FPC, küçük çaplı düzenlemelerden politikaların yeniden yapılandırılmasına kadar, seviye ve içerik bakımından farklılık gösterir. Charles F. Hermann, yaptığı sınıflandırmada FPC'yi dört seviyeye ayırmaktadır. Bunlar: bir politikanın uygulanması için yapılan küçük değişiklikler; politika değişikliği veya temel amaçları değiştirmeden kullanılan araçlarda ve yöntemlerde değişiklik; sorun, amaç ve hedeflerde değişiklik ve uluslararası ilişkilere veya devlet meselelerine yaklaşımında makro seviyede değişiklik (Yang, 2010: 415-425).

Realistler, uluslararası ilişkilerde devletlerin karar verme süreciyle gerçekleşen bu değişiklikleri güç politikaları üzerinden okumaktadır. Hans Morgenthau, gücün unsurlarını coğrafya, doğal kaynaklar, endüstriyel kapasite, askeri hazırlık, nüfus, ulusal karakter, diplomasi niteliği ve hükümetin niteliği olarak tanımlamakla birlikte güçlü diplomasi sayesinde potansiyelin uyandırılarak güce dönüştürüleceğini söylemektedir. Uluslararası Politika: Güç ve Barış Mücadelesi adlı kitabında Morgenthau, Asya'da ve özellikle Çin'de meydana gelen gelişmelerin “uzun vadede dünyanın geri kalanı için çok ciddi sonuçlar doğurabileceğini”, doğal kaynaklara ve kalabalık bir nüfusa sahip olan Asyalı devletlerin amaçları için siyasi gücü, modern teknolojiyi ve modern ahlaki fikirleri kullanmaya başladığını ileri sürmektedir (<https://thediplomat.com/2015/05/hans-morgenthau-and-the-balance-of-power-in-asia/>).

Hindistan dış politikası bağımsızlığından beri liderlerin güç unsurlarını kullanarak iç ve dış koşullara tepki vermesiyle radikal bir dönüşüm geçirmektedir. Birçok siyasi kişilik (Nehru-Gandhi Ailesi- Narsimha Rao-Narendra Modi) uluslararası sistemde Hindistan'ın çıkarlarına uygun politikalar geliştirerek bu süreci etkilemiştir. Soğuk Savaş döneminde emperyalizme karşı kuvvetli söylem ve eylemlerin yanı sıra Hindistan'ın liderleri, Swadeshi (ekonomik bakımdan kendi kendine yeterlilik), Ahimsa (şiddetsizlik) ve iki kutuplu bir uluslararası sistemde Purma Swaraj'ı (tam bağımsızlık) politikanın amaçları olarak belirlemiştir. Kendi kendine yeterliliğin sağlanabilmesi için diğer ülkelerin içişlerine karışmamak prensip kabul edilmiştir. Ekonomik ve toplumsal kalkınma önemsendiğinden Ahimsa'nın düşük askeri harcamaları teşvik etmesi planlanmıştır. Bağlantısızlar Hareketi ile Hindistan'ın postkolonyal ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasında köprü görevini üstlenen öncü bir güce dönüşmesi sağlanmıştır. Ancak 1962 yılında Çin-Hindistan arasında yaşanan sınır savaşı, 1965 ve 1971 yılında Pakistan ile yaşanan savaş sonrasında Kongre partisinin yeni başbakanı Indira Gandhi askeri güç kullanma yoluyla dışarıdan gelebilecek herhangi bir müdahaleyi önlemeyi öngören Indira Doktrini'ni yayımlamıştır. 1976'da siyasi ve toplumsal düzlemde ise sosyalist bir toplum inşa etmenin önünü açan ve ülkeyi sosyalist cumhuriyet olarak tanımlayan bir anayasa değişikliği yapılmıştır (Ogden, 2016: 10-45).

1990'larda uluslararası sistemde meydana gelen değişiklikler Hindistan'ın yeni bir dış politika stratejisi belirlemesine neden olmuştur. Hindistan'ın belirlediği yeni dış politika stratejisinde meydana gelen değişiklikler Raja Mohan'ın “Hindistan'ın Yeni Dış Politika Stratejisi” adlı makalesinde 5 madde ile özetlenmiştir. Temeli bağımsızlık hareketine kadar uzanan sosyalizm düşüncesinin yerini 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla devlet içinde sosyalizm düşüncesinin yerini dünya sistemine ayak uydurma almıştır. Böylece sosyalist bir toplum tasarlamak yerine modern kapitalist toplum inşa etmek ve dış politikayı bu paralelde oluşturma

değişikliklerden ilkidir. İkinci değişim ise dış politikada önem sıralamasında ekonominin siyaseti bir alt sıraya iterek ilk sıraya yerleşmesidir. Dünyanın lideri olmak yerine kendi gücü ile dünyanın önemli aktörlerinden biri olmayı amaçlamak, dış politikadaki üçüncü değişiklik olarak ifade edilirken Batı karşıtlığı fikrinden vazgeçilmesi dördüncü dış politika değişikliğidir. Bu durumun sebebi, 1990'lı yıllarda dünyada gelişmekte olan ülkelerin de faydacı ekonomi politikalar benimseyerek uluslararası piyasalarla bütünleşmesi ve Hindistan'ın kendi penceresinden tanımladığı üçüncü dünya devletlerinin artık olmayışdır. Böylece Hindistan küreselleşen dünya ekonomisine ayak uydurarak kendi çıkarları doğrultusunda politikalar üretmeye karar vermiştir. Bütün bunların bir sonucu olarak beşinci değişiklik ise idealizmden realizme doğru bir kayıştır. İdealizm, İngiltere'den bağımsızlığını nice uğraşlar neticesinde kazanan politika seçkinlerinin benimsediği bir ideolojiydi. Bu dönemde bazı durumlarda realist bir yaklaşım benimsenmişse de Nehru tarzı idealizm, Hindistan dış politikasının karakterini betimleyen önemli bir girdi olmuştur. Fakat 1990'lara gelindiğinde uluslararası sistemde ve Deng Xiaoping'in etkisiyle Çin'de meydana gelen değişikliklerin sonucunda realizm Hindistan çıkarlarına hitap eden unsur olmuştur (Ganguly, 2017: 136-141).

Hindistan siyasi tarihi göz önüne alındığında Hintli stratejist Raja Mohan, Hindistan'ın bağımsızlığından bugüne diplomatik tarihini üç döneme ayırmıştır. Bu dönemlerin ilki, Hindistan'ın bağlantısızlık politikasını yürüttüğü, Sovyetler Birliği ile iyi ilişkilerini koruduğu ve komşularıyla ilişkilerde Hint tarzı bir Monreozm versiyonunu izlediği bağımsızlıktan Soğuk Savaş'ın sonuna kadar süren dönemi kapsamaktadır. İkinci dönem, Hindistan'ın bağlantısızlık politikasını sürdürdüğü, komşularına karşı daha uzlaşmacı bir tavır benimsediği ve Batı ile ilişkilerini önemli ölçüde ilerlettiği Soğuk Savaş'ın sona ermesinden Modi'nin iktidara geldiği dönemi kapsamaktadır. Üçüncü dönemse, bağlantısızlığın yerini stratejik özerkliğin aldığı, komşu ülkelerle ilişkilere öncelik verildiği ve Doğu'ya Bak politikasının Doğu'ya Hareket Et politikasına dönüştürüldüğü Modi'nin iktidarıyla başlayan dönemdir (Chunhao, 2019: 108-109).

Genel olarak analistler, Soğuk Savaş sonrasında dış politikanın görünümünde meydana gelen değişikliklere ek olarak Başbakan Modi'nin diplomatik girişimleriyle Hindistan'ın dış politikadaki görünümünü gücün unsurlarını belli politikalar altında harmanlayarak değiştirdiğini ileri sürmektedir. Modi yönetiminde öncelikli olarak, Çin'in Asya'daki artan etkisine karşı koymak amacıyla Batı -özellikle Amerika Birleşik Devletleri- ile ilişkilerde yeni bir döneme girilmiştir (<https://amp.dw.com/en/how-pm-modi-changed-the-face-of-indian-foreign-policy/a-48618235>). Hindistan'ın hedefleri arasında kendi ekonomik büyümesini artırmak, Hint-Pasifik Okyanusu'nda yayılmakta olan Çin etkisini dengelemek ve Hindistan'ın küresel rolünü büyütme için Hint-Pasifik ülkeleri ile ekonomik bağları derinleştirmek dış politika önceliğidir (<https://foreignpolicy.com/2022/04/06/us-india-china-sri-lanka-south-asia-geopolitics/>). Bu doğrultuda Japonya, Vietnam, Avustralya gibi ülkelerin yanı sıra Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) gibi örgütlerle ilişkileri ilerletmek amacıyla çeşitli adımlar atılmıştır. Modi, Hindistan'ı "öncü bir güce" dönüştüreceğini açıklarken Hint medeniyetine ihtişamını geri kazandıracak ve ülkeyi uluslararası sistemde daha güçlü bir şekilde konumlandırarak vizyonu merkeze alarak ulusal güç ve uluslararası prestij arayışı içindeki stratejik duruşuna işaret etmiştir (<https://carnegieendowment.org/2019/04/04/bjp-in-power-indian-democracy-and-religious-nationalism-pub-78677>).

Hindistan bulunduğu coğrafyadan da kaynaklanan sebeplerle bazı jeopolitik handikaplarla karşı karşıyadır (bölgede ayak izini genişletmeye devam eden Çin'in varlığı, terörizmle mücadele, komşu ülkelerle yaşanan sınır anlaşmazlıkları gibi). Çalışmada, bölgede ve uluslararası alanda

öncü bir güç ve kural koyucu olmaya hazırlanan Hindistan'ın diplomatik çabaları ve stratejik özerklik kapsamında sergilediği politik eylemler ortaya konacak ve Modi'nin iktidara gelmesiyle, diplomasi yoluyla yürütülmeye başlanan ve çeşitli güç unsurlarını barındıran politikaların Hindistan dış politikasında bir değişiklik meydana getirip getirmediği sorusuna cevap aranacaktır. Geçmiş hükümetlerin girişimlerine referans gösterilerek yeni hükümetin farklı yaklaşımlarına değinilecektir. Çalışma hükümetin işbaşına geldiği 2014 yılından 2022 yılının ilk yarısına kadar olan dönemi kapsamaktadır.

2. Narendra Modi Dönemi Hindistan Dış Politikası

2014 Mayıs'tan itibaren Modi'nin başbakan olmasıyla birlikte Hindistan'ın dış politika öncelikleri yeniden belirlenmiştir (Shujahi vd., 2016: 627). BJP, 2014 seçim beyannamesinde dış politika hedeflerini ülkenin küresel stratejik katılımını güçlendirecek şekilde yeniden başlatmak ve yönlendirmek olarak belirlemiştir. Beyanname, Hindistan'ın dünyanın geri kalanıyla olan ilişkisinde yenilenen bir enerji ve canlılık oluşturabilmeyi amaçlayan, yükselen bir güç olabilme yolunda birtakım hedefler belirleyen ve bir önceki Birleşik İlerici İttifak (UPA)⁴ tan başbakan seçilen Manmohan Singh'i aşan diplomatik misyonlar, ziyaretler ve zirvelerdeki önemli artışla desteklenen bir bildiri olma özelliğini taşımaktadır. Kişisel diplomasi bu şekilde kullanılması dış politika analistlerinin yeni hükümeti, Hindistan dış politikasına “yeni bir dinamizm getiren çok daha kararlı bir hükümet” olarak ilan etmelerine neden olmuştur. Modi hükümeti, aynı zamanda Hindistan'ı uluslararası alanda tanıtmaya, küresel sahnede daha fazla statü ve güç elde etme konusunda daha iddialı olmuştur. Hindistan'ı, dünyanın sayılı büyük güçlerinden biri olarak küresel hiyerarşinin en üst sıralarına yerleştirmek, yeni hükümetin ilk büyük stratejik önceliği olmuştur. Modi'nin “*Hindistan büyük güç arzusundan utanmaz.*” ve “*Bu ülkenin [Hindistan] bir kaderi olduğunu garanti ederim, bu ise uluslararası politikada önemli bir rol oynamaktır.*” şeklindeki açıklamaları yeni politik anlayışın bir ifadesidir (Ogden, 2018: 8).

Bahsi geçen dönemde Modi'nin seçimlerde elde ettiği yüksek oy oranı ile Lok Sabha⁵'da elde ettiği hâkimiyeti, iddialı kişiliği ve geniş siyasi bağlantıları selefi Manmohan Singh'den farklı olarak dış politikada karar verme gücüne daha fazla sahip olmasına olanak sağlamıştır (Chunhao, 2019: 108-109). Örneğin, Kongre liderliğindeki önceki hükümet başkanı Manmohan Singh'in Doğu Asya ve ASEAN bölgesine yönelik çok şey vaat etmesine rağmen sözlerini yerine getiremediği ileri sürülmektedir. Bununla birlikte, Modi'nin bazı eyalet hükümetlerinin Hindistan'ın komşu ülkelerle ilişkilerini durdurmasına izin vermemesi, yeni hükümetin ortaya koyduğu politikaları gerçekleştirme hususunda harekete geçtiğini ve Hindistan dış politikasının olaylara sadece tepki vermek yerine aktif olarak yönlendirdiği proaktif bir dönüşe tanık olduğunu göstermektedir (<https://www.orfonline.org/research/the-manmohan-doctrine-and-narendra-modis-foreign-policy/>; <https://thediplomat.com/2015/07/is-india-advancing-a-new-proactive-foreign-policy-under-modi/>). Modi yönetiminde Hindistan, küresel zorlukların çözülmesinde ve bu çabalara referans olan normları ve süreçleri şekillendirmede daha büyük bir rol oynamaya çalışmıştır. Özellikle; terörizm, iklim değişikliği ve Çin'in hızlı yükselişi gibi etkenler Hindistan'ın uluslararası sistemde yükselen konumunu hızlandırmada kilit bir rol üstlenmiştir (<https://thediplomat.com/2019/03/indias-foreign-policy-evolution/>).

⁴ Hindistan'da bulunan bir siyasi parti olan Hindistan Ulusal Kongresi liderliğindeki ittifak.

⁵ Hindistan'ın iki meclisli bir sistemi vardır: Rajya Sabha (Ulusal Komite) ve Lok Sabha (Halk Meclisi). İki meclisin toplam 790 üyesi bulunmaktadır. Üyeler her 5 yılda bir seçilmektedir.

Modi, Hindistan'ın dış politikasında yeni bir dönemin başladığını beş yeni vurgu açıklamasıyla dillendirmiştir. Bu vurguların birincisi, ekonomik büyümenin hızlandırılmasıdır. Hindistan'ın dış politika hedeflerinin en üst basamağına ekonomik gelişmenin hızlandırılması yerleştirilmiştir (Sidhu vd., 2015: 1-4). 2014 yılında ekonomik gelişmenin önündeki engelleri ortadan kaldırmak adına 'reform, gerçekleştirme ve dönüştürme' olarak ifade edilebilen bir yönetim mantrası hükümet politikası olarak belirlenmiştir (<https://www.mygov.in/48months/articles/the-mantra-that-pm-gave-us-was-reform-perform-and-transform-shri-mahesh-sharma/index.html>). İkinci olarak, Hindistan'ın yakın çevresi ile ilişkilerinin güçlendirilmesi ve geçmişten gelen sorunların ikili diplomasiyle çözülmesi gerekliliğidir. Üçüncüsü, Hindistan'ın ekonomik ve güvenlik zorlukları ile mücadelesinde sertliğin yerini esnekliğin yer almasıdır (Çin ve Pakistan ilişkileri bunun dışındadır). Dördüncü vurgu ise Hindistan'ın uluslararası alandaki tüm güçlü devletler ile kurduğu ilişkilerde engellerin ortadan kaldırılması ve kendi gücünü kullanarak büyük güçler ile ekonomik, siyasi ve askeri alanlarda ilişkilerin sürdürülmesine yönelik irade ortaya koymaktır (Sidhu vd., 2015: 1-4). Öte yandan, Yeni Delhi, Hindistan'ın küresel çıkarlarını daha da arttırabilecek stratejik ilişkiler geliştirmek amacıyla uluslararası sistemde birden çok aktörle ilişki kurmuştur. Bu, Hindistan'ın Güney Asya ve Hint-Pasifik Okyanusu bölgesindeki komşu devletleri için olduğu kadar geniş Hint-Pasifik ve Orta Doğu ülkeleri için de geçerlidir (<https://www.orfonline.org/research/shifting-terrain-for-indias-foreign-policy-60533>). Beşinci ve son olarak; mülkiyet, ticaret ve iklim değişikliği gibi tartışmalı konularda ekonomik küreselleşmenin önündeki engelleri kaldırmak ve dünyaya daha güvenilir bir ortaklık vizyonu sunmak için seleflerinden daha iddialı bir politika ve tavır sergilemektir (Sidhu vd., 2015: 1-4).

Selefleri ile karşılaştırıldığında Modi'nin dış politikası çok daha değişken jeopolitik ve ekonomik bir konjonktürde gerçekleştirilmektedir (Sidhu vd., 2015: 4). Modi, yakın ve uzak ülkelere daha iddialı bir şekilde ulaşmış ve eski Hintli liderlerin seyahat programında neredeyse hiç bulunmayan ülkeler de dahil olmak üzere daha büyük ve daha küçük ülkeler ile ilişkilerin sağlam bir zeminde devam etmesi için bire bir ziyaretlerde bulunmuştur (<https://thediplomat.com/2019/12/invoking-greater-realism-in-indian-foreign-policy/>, Erişim: 25.12.2021). Brookings India tarafından düzenlenen "Modi Doktrini'nin Yapısı: Üç Yıllık Modi Dış Politikası" konulu bir panelde ise geçmişten önemli bir ayrılma olarak ideolojik kaygıların bir kenara bırakılarak dış politikanın ulusal çıkara ulaşmada bir araç olarak kullanılması örnek gösterilmiştir. Modi, Hindistan'ın güvenliği ile ekonomik çıkarları arasında pragmatik bir ayrım yapmış; Çin'e yönelik artan güvenlik kaygılarına rağmen ekonomik ilişkileri devam ettirmiştir. Hindistan dış politikası ile iç ekonomik çıkarlar arasındaki sıkı entegrasyon açık bir şekilde dile getirilmiş, yurt içi meselelere rağmen doğrudan yabancı yatırımlar hız kesmeden devam etmiştir (<https://www.brookings.edu/events/deconstructing-the-modi-doctrine-three-years-of-modis-foreign-policy/>).

Modi, Hindistan'ın ekonomisini geliştirmek için önemli aktörler ile ikili ilişkilerin yanı sıra çok taraflı ticaret mimarisinde tecriti engellemek adına bölgesel ve alt bölgesel alternatifler bulma ve oluşturma çabalarını da sürdürmüştür. Hindistan'ın en eski dış politika kararlarından olan "Doğu'ya Bak" politikasının "Doğu'ya Hareket Et" olarak yenilenmesi bu çabaların örneklerinden birisidir. Modi'nin başbakanlığında Hindistan, hem ekonomik (ticaret, enerji, bağlantı, teknoloji) hem de güvenlik ve iş birliği sebebiyle oluşturulan bölgesel örgütler de dahil olmak üzere çok taraflı forumlara katılıma ilgi göstermiş; Çin destekli, Şangay merkezli Asya Altyapı Yatırım Bankası'na ve Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika (BRICS) grubu tarafından teşvik

edilen Yeni Kalkınma Bankası'na katılmış; (Her ikisi de batı merkezli kalkınma finans kurumlarına alternatiflerdir.) SAARC ve Bengal Körfezi Çok Sektörlü Teknik ve Ekonomik İş birliği Girişimi (BIMSTEC), ASEAN merkezli diğer gruplar ve Doğu Asya Zirvesi dahil olmak üzere bölgesel organizasyonlarda aktif rol oynamıştır (Sridharan,2017: 62). Hindistan'ın BRICS zirvesinde, Yeni Kalkınma Bankası'nın kurulmasına aktif katılımı ve Yeni Delhi'nin bankanın açılış başkanlığına atanması; yeni yatırımları çekmek için Çin önderliğinde Asya Altyapı ve Yatırım Bankası'na üye olması; Modi hükümetinin Hindistan için yatırım, altyapı ve insan kaynağı önceliklerini vurgulamış olması; dünya liderleriyle çok taraflı forumlara ve zirvelere olan ilgisi Hindistan'ın gücü, yetenekleri ve potansiyeline yönelik tutumlarda önemli bir değişiklik olduğunu göstermektedir (Sidhu vd., 2015: 1-4).

Hindistan'ın bağımsız bir oyuncu olarak hamle yapabilme özgürlüğü, çok kutuplu bir dünya düzenini gerçekleştirme ve özellikle bölgede öncü bir güç olarak kabul edilmesi Modi hükümetin öncelikli hedefleri arasındadır (Ogden, 2018: 7-14). Bu hedefleri yansıtan politikalar Modi'nin "Hindistan'da Üret" kampanyası ve Hindistan'ın komşuları ile siyasi ve ekonomik katılımına olanak sağlayacak "Önce Komşuluk" ve "Doğu'ya Hareket Et" politikalarıdır. İlki, pragmatik ve çok yönlü bir dış politika yoluyla Hindistan'a yatırım çekmeyi amaçlarken ikincisi bölgesel bağlantıyı güçlendirmeye odaklanmaktadır (Bajpae, 2016: 2-7).

3. Narendra Modi Dönemi Hindistan Dış Politika Uygulamaları

3.1. Önce Komşuluk Politikası

Hindistan'ın komşularına yönelik politikaları bağımsızlığın kazanılmasından bu yana algılanan güvenlik ve stratejik çıkarlar ile doğrudan alakalıdır. Pakistan'ın rakip bir komşu olarak ortaya çıkması, komünist Çin'in bölgedeki yükselişi, Soğuk Savaş döneminde Pakistan'ın ABD'nin öncülük ettiği askeri ittifak sistemine dahil edilmesi nedeniyle Hindistan, bölgesindeki stratejik çıkarlarını korumak için karşılıklı güvenlik antlaşmaları imzalayarak komşularıyla ilişkilerini güçlendirmeye çalışmıştır. Ekonomik ilişkiler ise Hindistan'ın içe dönük bir ekonomiye sahip olması ve komşularının artan ekonomik beklentilerini karşılayabilecek potansiyele sahip olmamasından dolayı ikinci planda kalmıştır. Fakat 1990'larda küreselleşen dünya ile bütünleşmeye yönelik atılan adımlar, 1998'de başarılı nükleer testlerin gerçekleşmesi, 1999'da Kargil'de Pakistan'ın yenilgiye uğratılması ile Hindistan, güvenlik endişelerinden uzaklaşarak dış dünyaya kapılarını açmıştır (Muni, 2017: 117-120).

2004-2014 yıllarında Hindistan'da Başbakan olan Manmohan Singh, ülkenin ekonomik gelişiminde ve dış politikasında önemli bir yere sahip olan komşu ülkelere yönelik kapsayıcı bir politika sergileyemeyince hükümet, komşu ülkelerle ilgili hedefleri büyük ölçüde gerçekleştirememiştir. Örneğin, hükümet bölgede insan ve mal hareketliliğini kolaylaştıracağına dair vaatlerde bulunurken, herhangi bir büyük sınır ötesi bağlantı projesini tamamlayamamıştır. Özgüvensizlik, stratejik özerkliği kaybetme korkusu ve iç siyasi kaygılar, Yeni Delhi'nin Güney Asya komşularıyla ilişkilerini dönüştürme kapasitesini önemli ölçüde sınırlamıştır. Eyalet yöneticilerinin hükümetin komşularla ilişkilerinde belirleyici bir role sahip olması⁶ ve bürokratik

⁶ Örneğin Batı Bengal Başbakanı Mamata Banerjee'nin Bangladeş ile Hindistan arasındaki su problemini çözmek için giriştiği Teesta Nehri Antlaşmasına karşı çıkması sebebiyle Modi'nin selefi Singh'in Dakka ile görüşmesini engellemiştir. Hindistan'ın Tamil Nadu eyaleti yönetimi de Sri Lanka ile ilişkilerde önemli bir etkidir.

süreçlerin karmaşıklığından dolayı geciken karar alma süreçleri, kritik ilişkileri olumsuz yönde etkilerken dış politikada hükümetin etkisini azaltmıştır (Chaturvedy, 2014: 4).

Modi'nin 2014 yılında başbakan olmasıyla başlayan ve 2019 yılında Modi'nin ikinci iktidar döneminde de büyük bir hızla devam eden “Önce Komşuluk” politikası, hükümetin bölge barışı ve etkileşimi üst düzeyde tutmasını sağlamak amacıyla dış politikada öncelikli strateji olarak belirlenmiştir. Bu politik adım ile dünyanın en az entegre olmuş bölgesi olan Güney Asya'da Hindistan'ın öncülüğünde bölgesel ve ekonomik iş birliği ile bütünleşmeyi sağlamak ve bölgeyi güvence altına almak hedeflenmiştir (Shujahi vd., 2016: 620-627).

Modi'nin Önce Komşuluk politikasına desteği, 2017 yılı başında 45 ülkeye yaptığı ziyaretlerde, stratejik ortaklığa girdiği devlet başkanları ile kurduğu güçlü şahsi ilişkilerde ve karar verme merciiini hem güvenlik hem de ekonomik alanda merkezileştirme gayretinde açıkça görülmektedir (Gupta vd., 2019: 1-7). Yaptığı ziyaretlerde küçük komşuların hedeflerini, hassasiyetlerini, ekonomik büyümeye ve gelişmeye yönelik amaçlarını dikkate almış; ekonomik ve politik ulusal seçkinlerin yanı sıra halka da ulaşmaya çalışmıştır (Muni, 2017: 123). Hindistan'ın bölgedeki komşularıyla bütünleşmesini karakterize eden ve aynı zamanda sağlam bir komşuluk politikasına sahip olmanın önemini vurgulayan üç katalizör coğrafya, bölgesel entegrasyon ve jeoekonominin itici güçleri; kalkınma zorunlulukları ve güvenlik endişeleri olarak ele alınabilir. Böylece; Bangladeş, Butan, Hindistan, Nepal Girişimi; BIMSTEC; Hindistan ve Bangladeş arasında otobüs seferleri; ve Bangladeş-Hindistan-Butan otobüs seferlerinin deneme çalışması; Hindistan'ın İran'ın Çabahar limanı yapımına katılımı; ve Türkmenistan-Afganistan-Pakistan-Hindistan (TAPI) gaz boru hattı projesi, dünyanın en hızlı büyüyen bölgesinde sürekli büyüme ve bütünleşme çabalarının bir sonucudur (Bhatnagar vd., 2016: 5-9).

Bu bağlamda Modi hükümetinin Güney Asya ülkelerine yönelik politikası; bağlantıyı geliştirme, kültürel ve dini bağlar üzerinden ilişkiler inşa etme ve insani yardım sağlama odaklıdır (<https://www.orfonline.org/expert-speak/india-in-pivotal-geographies-south-asia-54281/>). Güney Asya'da nükleer silaha sahip devletlerin varlığı, sınır ötesi terörizm, şiddetli ayaklanmalar ve siyasi-ekonomik dalgalanmalar bölge ülkelerde karşılaşılan belli başlı sorunlardır. Güney Asya'nın Dünyanın hareketli bölgeleri arasında yer alması ve hareketliliğin yol açtığı güvenlik endişesi “Önce Komşuluk” politikasının rotasını belirleyen önemli bir unsurdur. Hindistan için, yakın bölgesindeki gelişmeler her zaman güvenliği ile bağlantılı değerlendirildiği için bölgesel barış ve istikrarın sağlanması son derece önemlidir (Bhatnagar vd., 2016: 7-10).

Modi'nin “Önce Komşuluk” politikası yakın çevre ile ticaret ve ulaşım bağlarını güçlendirerek devlet-devlet, insan-insan ilişkilerinde, ekonomi ve kültür alanlarında daha derin bütünleşme sağlamayı amaçlarken, dünyanın en büyük demokrasisi olarak ifade edilen Hindistan'ın istikrarlı demokratik kurumları ve hukukun üstünlüğünü desteklemek için etkisini kullanmasını da içermektedir. Modi'yi seleflerinden ayıran daha kapsayıcı ve demokratik bir Hindistan'ı yalnızca Hintlilere değil aynı zamanda dünyaya yayma konusundaki kararlılığıdır. Bu durumda Hindistan'ın demokratik değerler ve siyasi haklar bağlamında ortaya koyduğu vizyonun bölgedeki en büyük rakibi Çin'e zıtlık oluşturmaktadır (<https://www.brookings.edu/opinions/modis-foreign-policy-strikes-a-spiritual-chord-when-it-comes-to-democracy-2/>).

Modi görevinin başlangıcında göstermiş olduğu çabayla Nepal ile Ticaret ve Şebeke Bağlantısı Antlaşması, Bangladeş ile Toprak Takası Antlaşması ve Sri Lanka ile Sivil Nükleer Antlaşma imzalamıştır. Modi, deprem ve sel gibi felaketler komşu ülkeleri vurduğunda,

Hindistan'ın afet yönetimindeki yeteneğini ortaya koyacak şekilde yardımda bulunmuştur. Aralık 2014'te Maldivler'de meydana gelen içme suyu krizinde 100.000 Maldiv sakinine su tedarik etmiş, Nisan-Mayıs 2015'te meydana gelen yıkıcı depremlerde Nepal'e ve Mayıs 2016 "Roanu" kasırgasının yıkıcı etkisi ile mücadelede Sri Lanka'ya yardım etmiştir. Hindistan Dış İlişkiler Sekreteri Subrahmanyam Jaishankar ise Modi döneminde komşulara yönelik yürütülen politikaların farklılığını "*Komşularımıza günümüzde gösterilen dikkat derecesi muhtemelen daha önce görülmemiştir...Daha iyi kimya; projelerin daha hızlı yürütülmesini, genişletilmiş karşılıklı resmi dış ziyaretleri ve üzerinde mutabakata varılmış daha iddialı hedefleri yansıtıyor*" cümleleriyle vurgulamıştır (Muni, 2017: 126-127). Modi yönetimi altında Hint dış politikasında özellikle komşu ülkelerle etkileşime gidilerek bütünleşebileceği, ekonomik çıkarlara odaklanan daha merkezi ve proaktif bir bölgesel odaklanma olmuştur.

Önce komşuluk politikası, Modi hükümetinin diplomatik yaklaşımının ve politikasının önemli bir özelliğini oluşturmaktadır. Hindistan komşu ülkelerle ilişkilerine en yüksek önceliği vererek küçük komşularıyla olan farklılıklarını çözüme kavuşturup Çin'in bölgede artan nüfuzunun önüne geçmeyi amaçlamaktadır (<https://thediplomat.com/2017/12/grading-indias-neighborhood-diplomacy/>, Erişim: 25.12.2021).

3.2. Doğu'ya Hareket Politikası

1990-91 Körfez Savaşı nedeniyle petrol fiyatlarında meydana gelen artış ülke ekonomilerini ciddi şekilde etkilerken Hindistan ekonomisinin -büyük ölçüde bağlı olduğu- Sovyet bloğunun dağılmasıyla ekonomisinin kırılganlığı gözler önüne serilmiştir. Hindistan, ekonomik olarak ayakta kalabilmek için alternatif bölgeler aramaya girişmiştir. Fakat yakın komşusu Güney Asya; siyasi çekişmeler, güven eksikliği ve bölgenin ekonomik geri kalmışlığı ticaret ve yatırım için pek fırsat sunamadığından, daha fazla finansal kaynak bulabilmek için Hindistan, Güneydoğu ve Doğu Asya'ya yönelmiştir (Kesavan,2020: 7). Dönemin başbakanı Narasimha Rao (1991-1996) Soğuk Savaş süresince Hindistan'ın Güneydoğu Asya'yı ihmal etmiş olmasının ve 1990'ların başında benzeri görülmemiş bir ekonomik krizin ardından bölgede yatırım aramak ve canlı pazarları keşfetmek amacıyla "Doğu'ya Bak" isimli dış politika söylemini ortaya koymuştur (Ganguly, 2017: 136-141).

1990'ların başında, Güney Doğu Asya'nın bazı ülkeleri "Asya Kaplanları" olarak anılmaya başlamıştı. ASEAN bu ülkelere bölgesel iş birliği için bir forum vererek yabancı yatırım çekmeyi ve ihracata dayalı büyümeyi teşvik etmişlerdir. Modernleşme programına başlayan Çin'in Hint-Pasifik bölgesinde önemli bir oyuncu olmaya başlaması, dönemin dünyanın ikinci büyük ekonomisi olan Japonya'nın ASEAN bölgesinde üretim üsleri kurarak ayak izini genişletmesi gibi uluslararası siyasette yaşanan gelişmeler, ASEAN ve Doğu Asya'nın Hindistan'ın kalkınması için büyük fırsatlar sunduğunun fark edilmesi "Doğu'ya Bak" politikasının başlatılmasının nedenleri olmuştur (Kesavan, 2020: 7; <https://www.mea.gov.in/distinguished-lectures-detail.htm?505>).

2014 yılında Modi, başbakanlığa seçilmesinin ardından Hindistan ile Güneydoğu ve Doğu Asya'nın bütünleşmesini kolaylaştırmak, hızlandırmak, ilişkileri farklı alanlarda ve boyutlarda ele almak için mevcut söylemi "Doğu'ya Hareket Et" olarak güncellemiştir. İsim yönünde yapılan değişime ek olarak Asya ile bütünleşmeyi yalnızca ticaret ve yatırım alanlarında değil insan, mal ve hizmet hareketliliğini kolaylaştıracak karayolu ve demiryolu bağlantılarını geliştirme noktasında da sağlamayı amaçlamıştır (Ganguly, 2017: 136-138). Politika, tüm Hint-Pasifik

genelinde daha geniş güvenlik ve savunma bağlarını içerecek şekilde gelişirken Hindistan'ın bölgede daha büyük bir stratejik rol oynama isteğini işaret etmektedir (<https://pib.gov.in/newsite/printrelease.aspx?relid=133837>).

Hindistan, Doğu'ya Hareket Et politikası çerçevesinde oluşturduğu bağlantı vizyonunda kendisini borç veren bir ülke olarak değil, bir kalkınma ortağı olarak konumlandırmaktadır. Hindistan'ın ülkeler arasında olmasını planladığı bağlantı yelpazesine “kültürden ticarete; geleneklerden teknolojiye; yatırımlardan bilişim teknolojisine; ekonomik ortaklık kurmaktan stratejik ortaklık kurmaya kadar geniş bir çerçeveden bakılırken yalnızca farklı coğrafyalar arasında daha iyi fiziksel yakınlık oluşturmak değil aynı zamanda barış ve istikrarın kurulması, ekonomik refah ve yeni ticari girişimlerin inşası, radikalizmin önlenmesi, terörün ortadan kaldırılmasını da kapsamaktadır (Pulipaka vd., 2017: 11-13; <https://www.mea.gov.in/in-focus-article.htm?24714/From+Looking+East+to+Acting+East>).

Doğu'ya Hareket Et politikasını önceki politikadan farklı kılan beş tanımlayıcı özellikten bahsedilebilir. Bunlar Kuzeydoğu bölgesinin merkeziliği; ulusal ekonomik kalkınmanın Doğu'ya Hareket Et politikası ile ilişkilendirilmesi; deniz ve kara bağlantısına eşzamanlı odaklanma, bölgesel ve çok taraflı bir yaklaşım benimsemek ve projelerin zamanında uygulanması için bürokratik mekanizmaların kolaylaştırılmasıdır (Chaturvedy, 2018: 11). Bu doğrultuda söz konusu stratejiyle Hindistan'ın bölgede liderlik aramadığı; Asya güvenliğine ve barışın tesisine olumlu katkıda bulunarak büyük güç olarak anılmayı arzu ettiği ifade edilmektedir (Pardesi, 2019: 29-31).

Deniz yollarının açıklığını korumak ve Hint Okyanusu'nda seyrü-sefer özgürlüğünü sağlamak son yıllarda Hint dış politikasının önemli gündem maddelerinden biri olmuştur. Bu nedenle “Doğu'ya Bak Politikası” ile “Doğu'ya Hareket Et politikası” arasındaki farklılıklardan biri, bölgesel çok taraflı diplomatik ve ekonomik işbirliklerinin yanı sıra kolektif güvenlik kavramının da vurgulanmasıdır (Vijay, 2018: 3-4). Modi'nin, politikanın üç sacayağının ticaret, kültür ve bağlantı (Commerce, Culture, Connectivity -3C-) olduğu vurgusu, Malakka Boğazı gibi önemli transfer hatlarına yakınlığı göz önüne alındığında, ASEAN bölgesiyle olan kara ve deniz bağlantısına ve bu ülkelerle olan ekonomik ve kültürel ilişkilere verilen önemi gözler önüne sermektedir. Bu önem, bölgenin deniz yolları güvenliğini ve Hint Okyanusu'nda seyri sefer özgürlüğünün son zamanlarda Hint dış politikasının öncelikli gündem maddesini oluşturmasından kaynaklanmaktadır (Vijay, 2018: 1-8).

Modi'nin Başbakan seçilmesinin ardından gerçekleşen 2014 Hindistan-ASEAN Zirvesi'nde “Doğu'ya Hareket Et” politikasını duyurması, örgütün Hindistan'ın Doğu ülkeleriyle olan ilişkisindeki önemli konumunu bir kez daha pekiştirmiştir. Çin'in bölge üzerindeki politikaları, Hindistan'a Güneydoğu Asya'daki stratejik varlığını artırması gerektiği düşüncesini doğururken, ASEAN ülkelerine de Çin'e karşı dengeleyici bir rol oynaması için Hindistan ile ilişkilerini geliştirmeleri gerektiğini göstermiştir. Pekin'in artan toprak talepleri nedeniyle Çin-ASEAN bağları gerilirken, Yeni Delhi sorumlu bir bölgesel paydaş olarak ve ortak kimliği vurgulayarak boşluğu doldurmaya çalışmaktadır. Dönemin Dışişleri Bakanı Sushma Swaraj, Nay Pyi Taw'daki 12. Hindistan-ASEAN toplantısında her iki ülke arasındaki ilişkiyi şu sözlerle ifade etmiştir: “*ASEAN-Hindistan stratejik ortaklığı, gücünü, Hindistan'ın ASEAN'a olan "Doğuya Bak" politikasının ASEAN'ın Hindistan'a yönelik Batıya Bak politikası ile buluşması gerçeğine borçludur*” (Rajendram, 2014: 7-8).

Modi Haziran 2018’de Shangri La Diyalogu’nda ASEAN’in stratejik açıdan önemini ve bölgedeki güç dengesine yaklaşımını vermiş olduğu şu demeçle ortaya koymuştur:

“Kapsayıcılık, açıklık ve ASEAN merkeziliği ve birliği yeni Hint-Pasifik’in kalbinde yer almaktadır. Hindistan, Hint-Pasifik Bölgesi’ni ne bir strateji veya sınırlı üyelerden oluşan bir kulüp ne de hâkim olmaya çalışan bir gruplaşma olarak görmemektedir. Ayrıca, hiçbir şekilde bunu herhangi bir ülkeye yönelik olarak görmüyoruz.” (Ngaibiakching vd., 2020: 73)

Deniz bağlantısının yanı sıra ülkeler arası etkileşimin ve ticaretin önemli bir ayağı olan kara bağlantısının ve altyapının sağlanmış olması da önemlidir. Bu bağlamda otoyollar, ASEAN ülkeleriyle ekonomik ve ticari etkileşimi geliştirirken bazı ASEAN ülkeleriyle derin bir kültürel yakınlığı paylaşan Hindistan’ın Kuzeydoğu eyaletlerinde yaşayanlar için toplumsal teması artıracak önemli bağlantı noktalarıdır. Modi’nin Doğu’ya Hareket Et politikası için en önemli ve stratejik görülen projelerden biri Hindistan-Myanmar-Tayland (IMT) üçlü otoyoludur. Bu proje, Hindistan’ın Kuzeydoğu bölgesi ile kara sınırını paylaşan tek ASEAN ülkesi olan Myanmar arasındaki kara ticaretini ve kargo taşımacılığını iyileştirmek amacıyla altyapıyı geliştirmeyi hedeflemektedir. Hindistan’ın Myanmar’daki artan ekonomik varlığı, Çin’in bu ülkede ve daha geniş ASEAN bölgesindeki etkisini bir ölçüde sınırlamasına neden olabilecektir (Vijay, 2018: 4-7).

Modi’nin “3C” olarak isimlendirdiği ülkelerarası bütünleşme ve etkileşimi güçlendirmeye yönelik dış politika enstrümanlarından bir diğeri ise kültürdür. Modi Doğu’ya Hareket Et politikası başlığı altında Asya’nın halklarına hitap edebilmek için Budizm’i kültürel diplomasi adı altında pragmatik bir şekilde kullanmaktadır. 2015 tarihinde Hindistan Buda’nın doğumunun küresel bir kutlaması olan Uluslararası Buddha Poornima Diwas’a ev sahipliği yapmıştır. Modi hükümeti, Hindistan’ı Budizm’in ve Buda’nın manevi doğum yeri olarak (Bugünkü Nepal’de doğmuş olsa da) tanıtmaya çalışırken Budizm’in öğretilerinin ve ibadetlerinin öğrenilmesi için Yeni Delhi’de bir merkez açmayı planlamış; Japonya, Güney Kore, Moğolistan ve Nepal’e olan ziyaretlerinde kutsal Bodhi ağacının fidanını hediye ederek Budist tapınaklarını ziyaret etmiştir (<https://www.brookings.edu/opinions/modi-deploys-his-culture-skills-in-asia-2/>).

Ancak yukarıda bahsi geçen bütün diplomatik girişimlere rağmen “Doğu’ya Hareket Et” politikasının önünde siyasi ve ekonomik birtakım zorluklar bulunmaktadır. Öncelikle ASEAN, ekonomik ve politik olarak dengesiz bir oyun alanıdır. Vietnam ve Laos’ta komünist yönetimler vardır. Singapur’un tek partili siyasi yapısı ve sembolik bir muhalefeti varken Myanmar yarı demokratik siyasi düzene, Tayland ise yeni anayasa vaadiyle askeri yönetime sahiptir. Yatırımcılar sürekli korku, güvensizlik ve dengesizlik durumu sebebiyle herhangi bir sektöre yatırım yapmak istememektedir (Ahmed, 2019: 7).

Hint-Pasifik’teki bölgesel güvenlik ortamının karmaşık olması; Çin’in bölgede büyüyen varlığı ve bölge ülkeleri arasındaki karmaşık ilişkiler sebebiyle ASEAN bölgede dengeleyici büyük güçlerin varlığını istemektedir. Bu anlamda Hindistan’ın bölgesel güç dengesindeki boşluğu doldurma fırsatına sahip olması, Güneydoğu Asya ülkeleriyle daha yakın bağları, Doğu’ya Hareket Et politikasının siyasi, ekonomik, stratejik ve güvenlik odaklı hedeflerine ulaşmasını kolaylaştırabilir. Bu çerçevede istikrarlı politikalar yürüten bir Hindistan’ın bölgenin istikrarına önemli ölçüde katkıda bulunacağı ileri sürülebilir (Ngaibiakching vd., 2020: 73).

3.3. Hint Pasifik Kavramsal ve Bölgede Yürütülen Politikalar

Yirminci yüzyılın sonlarında Asya-Pasifik fikri, birtakım devletlerin bölgede yaşanan anlaşmazlıkları ve güç dengesine yönelik stratejik adımları yeniden değerlendirmesiyle evrim geçirerek yerini Hint-Pasifik kavramına bırakmıştır. Hint-Pasifik bölgesi, Batı Pasifik ve Hint Okyanusu bölgeleri arasında sürdürülebilir ve herkesi kapsayan normlar bütününe hâkim olduğu; ekonomik, jeopolitik ve güvenlik bağlantılarının kurulduğu tek bir stratejik sistemi tanımlamaktadır. Hint-Pasifik konseptinin kabulü, Hint Okyanusu'nun, en yoğun ve stratejik açıdan en önemli ticari uzantı olarak Atlantik'in önüne geçtiğinin kanıtıdır (Mecalf, 2018: 14-18). Önemli ticaret ağına ve kaynaklara sahip olması sebebiyle bölge, Hindistan'ın dış politika stratejisinde her zaman hayati bir rol oynamıştır ve geçmiş tüm başbakanlar, Hindistan'ın bölgede egemen güç olmasını sağlamaya çalışmıştır. Seyir özgürlüğünü korumak ve Hint Okyanusu Bölgesi'nde ülkeler arasında sağlıklı ve huzurlu bir birliklik sağlamak Yeni Delhi'nin denizcilik dış politikasının öncelikli amacı olmuştur (Vijay, 2018: 1-2).

Kavram Hindistan siyasetinde yıllardır kullanılmasına rağmen isimlendirme, Başbakan Modi'nin Haziran 2018'deki Shangri-La Diyalogu'ndaki açılış konuşmasının ardından net bir anlam ve vizyon kazanmıştır (<https://www.orfonline.org/expert-speak/india-in-pivotal-geographies-indo-pacific-54305/>). Modi konuşmasında; seyrüseferin serbest olduğu deniz ve hava yollarını, bağlantı projelerine katılımı ve uluslararası kural ve normları desteklediğini; Hindistan'ın "Hint-Pasifik"i Asya'daki yeni güvenlik mimarisinin belirleyici faktörü yapma hedefini ifade ederken bölge coğrafyasını "Afrika'nın kıyılarından Amerika'ninkine" uzanan "doğal bir bölge" olarak tanımlamış; istikrarlı, güvenli ve müreffeh bir Hint-Pasifik bölgesinin Hindistan'ın ABD ile stratejik ortaklığının "önemli bir aracı" olduğunu vurgulamıştır (<https://www.firstpost.com/world/shangri-la-dialogue-narendra-modis-balancing-act-between-india-and-china-on-security-other-key-takeaways-4499201.html>). Bu anlamda Hint-Pasifik bölgesi fikri, Batı Pasifik ve Hint Okyanusu bölgeleri arasında büyüyen ekonomik, jeopolitik ve güvenlik bağlantılarının tek bir "stratejik sistem" yarattığını kabulüne dayanmaktadır. Kavram, ABD Başkanı Donald Trump (2017-2021) ve yönetimindeki diğer üst düzey isimler tarafından tekrar tekrar kullanılmasıyla yeni bir önem kazanmış, yeni kavramsallaştırma Hindistan'ın deniz diplomasisinin merkezi haline gelmiştir (Chaturvedy, 2018: 5-7).

G. Padmaja, "Modi's Maritime Diplomacy: A Strategic Opportunity" isimli makalesinde Modi hükümetinin Hindistan'ın deniz diplomasisini üç düzeyde yürüttüğünü bunları; stratejik konuların konuşulduğu üst düzey ikili ziyaretler, bölgesel iş birliğinin sağlanması ve son olarak 'Mausam' gibi projelerle kültürel ve medenî bağların canlandırılması olarak sınıflandırmıştır (Padmaja, 2015: 25-27). Modi, Hint-Pasifik vizyonunu ortaya koyan ilk Hint başbakanıdır. Modi'nin vizyonu, bölgede iş birliğini ilerletmeye ve yetenekleri ortak deniz bölgesinde herkesin yararına kullanmaya dayanmaktadır. Ayrıca, denizcilik sektöründe istihdam sağlayan ve ekonomik büyümenin itici gücü olması amaçlanan liman altyapısının geliştirilmesi ve terörle mücadelede kıyı ve deniz güvenliğinin de sürece dahil edilmesine vurgu yapılmaktadır (Chaudhury vd., 2018: 185-186).

Bu gelişmelerle doğrultusunda daha önce 2007 yılında Japonya Başbakanı Shinzo Abe tarafından başlatılan ve Avustralya'da dönemin başbakanı Kevin Rudd'un yönetimden çekilmesinin ardından sonra sona eren Dörtlü Güvenlik Diyalogu, Kasım 2017'de Manila'da düzenlenen ASEAN zirvesine verilen aralarda dört ülkeden üst düzey diplomatların katıldığı toplantıda yeniden canlandırılmış; Hint-Pasifik'te seyrüsefer özgürlüğü ve adil bir düzen

sağlanması hususunda ortak taahhütlerle sonuçlanmıştır. “Asya-Pasifik”ten farklı olarak, “Hint-Pasifik” kavramı, Asya'nın gelecekteki güç dengesi açısından demokrasiyi ve uluslararası hukuk kurallarını benimseyen yükselen bir Hindistan'ın varlığını ve önemini ifade etmektedir. Bölgede ortak fikirleri paylaşan bir ülkenin varlığı ABD, Japonya ve Avustralya'ya güven vermektedir (Chaudhury vd., 2018:183-185). Dörtlünün yeniden canlanması bugün Hindistan'ın diplomasisinde pragmatizmin büyük bir göstergesidir (Rajagopalan, 2020: 168-171).

Dörtlü Güvenlik Diyalogu gibi girişimler; Çin Donanması'nın (PLAN) ve Pakistan Deniz Kuvvetleri'nin (PN) deniz ve denizaltı silahlarını arttırmaya yönelik attıkları adımların Hint-Pasifik bölgesi için tehdit oluşturmasından kaynaklanmaktadır. Her iki zorluk da Hindistan'ın Hint-Pasifik rolünü olumsuz yönde etkileyebilmektedir (<https://usiofindia.org/publication/usi-journal/indian-ocean-region-ior-india-as-a-net-security-provider-the-way-ahead/>). Modi'nin Hint Pasifik'te izlediği politikanın amacına ulaşması; bölgedeki güç dengesini doğru okumada ve okyanus bölgesinde Hindistan'ı norm koyan bir aktör haline getirmedeki başarısına bağlı olacaktır.

10-14 Mart 2015 tarihlerinde Modi, Seyşeller, Mauritius ve Sri Lanka ziyaretleri sırasında “SAGAR” olarak adlandırdığı, bölgedeki herkes için güvenlik ve büyüme anlamına gelen Hint Okyanusu politikasını duyurmuştur (Pulipaka vd., 2017: 7-10). Resmi ziyaretler, Hindistan Başbakanı tarafından 34 yıl sonra Seyşel Adaları'na, 10 yıl sonra Mauritius'a ve 28 yıl sonra Sri Lanka'ya gerçekleştirilmiş olması bakımından önemlidir. Modi bu ziyaretleri gerçekleştirerek Hindistan'ın Hint-Pasifik'te barış, istikrar ve kalkınmaya olan bağlılığını en üst düzeyde vurgulamıştır. Modi'nin ziyaretleri, deniz iş birliğinin güçlü ikili ilişkilerin devamı için önemli bir husus olduğunun altını çizmektedir. Bölge ülkeleriyle güçlü bir deniz iş birliğinin sağlanması, Hindistan'ın SAGAR'a liderlik ederek kapasite geliştirme programları ile uzun vadede şeffaflığın ve barışın hâkim olduğu bir coğrafyaya dönüşmesinde önemli bir sac ayağıdır (Padmaja, 2018: 4-6). SAGAR politikası, Hindistan'ın tüm Hint Bölgesi için bir güvenlik sağlayıcı rolü üstlenmesine büyük önem vermektedir. Bu politikanın amaçları; güvenli ve şeffaf bir ortam oluşturmak, taraf ülkelerin uluslararası denizcilik kurallarına ve normlarına saygı duyulmasını sağlamak, birbirlerinin çıkarlarına saygı göstermek, denizcilik kaynaklı sorunların barışçıl yollarla çözümüne odaklanmak ve deniz iş birliğinde Hindistan'ı lider hâline getirmek olarak sıralanabilmektedir (<https://www.iastoppers.com/flashcard/recently-a-term-sagar-doctrine-was-in-the-news-this-term-is-related-to-a-arabian-sea-or-b-indian-ocean/>).

Burada dikkat çekilmesi gereken önemli politika değişikliği Hindistan'ın 1960'lardan 2015'e kadar Hint Okyanusu'nda güvenliğin sağlanmasında bir dış politika stratejisi olarak bağlantısızlığı benimsemiş olmasıdır. Fakat Modi'nin başbakanlık koltuğuna oturmasının ardından duyurulan SAGAR'ın omurgası, iş birliği olarak ifade edilmiştir (<https://www.orfonline.org/expert-speak/sense-for-sensibility-maritime-domain>). Modi'ye göre, SAGAR'ın beş temel önceliği; “Anakara ve adalardaki ulusal çıkarları savunmak, ekonomik iş birliği yapmak, deniz iş birliği için bölgesel organizasyonlarla ortaklaşa strateji belirlemek, iklim değişikliğine cevap vermek ve okyanus ekonomisinden yararlanmak, Hint Okyanusunda barış, istikrar ve refah için birincil sorumluluk üstlenmektir” (Pulipaka vd., 2017: 47).

Söz konusu öncelikler Hindistan dış politikası hakkında ipuçları vermektedir. İlk olarak, Hindistan egemenliğini ve çıkarlarını korumak için her şeyi yapmaya hazırdır ve Hindistan, Hint Okyanusu'nda güvenliği ve istikrarı sağlayarak yeteneklerini bölgedeki herkesin yararına kullanmak için çalışacaktır. İkincisi, Hindistan deniz komşuları ve ada devletleri ile ekonomik ve güvenlik iş birliğini derinleştirerek bu ülkelerin deniz güvenliğinin sağlanması için kapasitelerinin

geliştirilmesine yardımcı olacaktır. Hindistan, kolektif eylem ve iş birliğinin deniz bölgesinde barışı ve güvenliği en iyi şekilde ilerleteceğine inanmaktadır. Üçüncüsü, kültürel düzeyde “Mausam Projesi” gibi deniz bağlantılarına odaklanan özel projeler başlatılmıştır. Bunlar, Hindistan ve diğer ülkeler arasındaki ortak denizcilik tarihine odaklanırken kültürel diplomasi, denizcilik tarihi ile ilgili ortaklığın olduğu yerlerde yumuşak güç olarak kullanılmaktadır (Padmaja, 2015: 26-27). Bu sebeple bölgede öncü bir güç olmayı hedefleyen Hindistan, kendisi ve komşuları arasında ekonomi ve altyapı alanlarında bağlantının sağlandığı bir güven ortamı oluşturmaktadır. Bu, Hint Okyanusu Bölgesi'nde ve özellikle Bangladeş, Myanmar, Sri Lanka Maldivler, Umman ve İran'da deniz altyapısının geliştirilmesine yatırım yapılmasıyla başarılabilir. Bu nedenle SAGAR, Hindistan'ın yakın sularında ve ötesinde projeler geliştirerek yatırım yapan Çin'in varlığı göz önünde bulundurulduğunda ulusal ve bölgesel güvenlik doğrultusunda önemli hale gelmektedir (<https://www.gatewayhouse.in/sagarmala-or-sagar-our-maritime-dilemma/>). Bu politikanın kabulü herhangi bir güçlü donanmanın görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmesinin ancak diğer kıyılarla iş birliği yoluyla olabileceği gerçeğiyle bağlantılıdır. Dolayısıyla SAGAR, denizcilik hususunu Hindistan'ın dış politikasının merkezine itmiş; deniz güvenliği, deniz iş birliği ve mavi ekonomi arasındaki kritik bağlantıyı vurgulamıştır. SAGAR'ın önemli rolü Doğu'ya Hareket Et, Mausam Projesi gibi deniz alanını etkileyen diğer politikalarla birlikte değerlendirildiğinde daha net bir şekilde görülmektedir. Hindistan'ın deniz alanındaki dirilişini simgeleyen SAGAR politikası, Hint Pasifik'te birçok alanda bağlantının gelişmesi için uygun bir ortam yaratmayı kolaylaştırarak tüm bu politikaların etkili bir şekilde uygulanmasına katkıda bulunacaktır (Padmaja, 2018: 5-6).

3.4. Hindistan'da Üret Politikası

Hindistan'da Üret politikası, daha kapsamlı ulus inşası girişimlerinin bir parçası olarak 2014 yılında Modi tarafından başlatılmıştır. Hindistan'ı küresel bir tasarım ve üretim merkezine dönüştürmek amacıyla başlatılan Hindistan'da Üret politikası, kritik bir dönemde oldukça önemli bir rol üstlenmiştir. Zira, 2013 yılında gelişmekte olan piyasalarda meydana gelen düşüşle birlikte Hindistan'ın büyüme oranı on yıl içinde en düşük seviyeye gelmiştir. Bu dönemde küresel yatırımcılar dünyanın en büyük demokrasisinin 1,2 milyar vatandaşı ile bir risk mi yoksa fırsat mı doğurduğunu tartışmaya başlamıştır. Bu sebeple Hindistan'da Üret, ekonomik kriz ortamında Modi tarafından başlatılan ve başta Hindistan vatandaşları olmak üzere, iş dünyasının önde gelenlerine, uluslararası ortak ve yatırımcılara davet çağrısından çok daha fazlasını ifade etmeyi amaçlamıştır. Modi “Asgari Hükümet, Maksimum Yönetişim” ilkesine uygun olarak, yetkili ve müdahaleci bir hükümetten iş ortağına geçiş sürecini başlatmıştır (<http://www.makeinindia.com/about>). Başbakan, politikayı 15 Ağustos 2014 tarihinde ilk Bağımsızlık Günü konuşmasında tanıtırken politikanın ülkenin ekonomik gelişimi için önemini aşağıdaki sözlerle ifade etmiştir:

“Tüm dünyadaki insanlara söylemek istiyorum: Gel, Hindistan'da Üret. Gelin ve Hindistan'da üretim yapın. Git ve dünyanın herhangi bir ülkesinde sat, ama burada üret. Beceri, yetenek, disiplin ve bir şeyler yapma arzumuz var. Dünyaya Hindistan'a gelmek için bir fırsat vermek istiyoruz.”

Hindistan'da üret politikası, Hindistan hükümetinin yatırımı kolaylaştırmak, yeniliği teşvik etmek, işgücünün becerisini arttırmak, fikri mülkiyeti korumak ve üretim altyapısını inşa etmek

için tasarlanmış yeni ulusal programıdır. Bürokratik süreçleri kolaylaştırarak; hükümeti daha şeffaf, duyarlı ve hesap verebilir hale getirerek “İş Yapma Kolaylığı” endeksindeki ülke sıralamasının yükseltilmesi amaçlanmaktadır. Politika, mevcut Hint işgücünü kullanmayı, ek istihdam fırsatları yaratmayı, dünyanın dört bir yanından yatırım çekmeyi, Hindistan’ın imalat sektörünü, ikincil ve üçüncül sektörü güçlendirmeyi amaçladığı için ülkenin ekonomik büyümesi bakımından önemlidir. (<https://www.ibef.org/economy/make-in-india>).

Modi, politikanın uygulaması olarak, 2022 yılına kadar Hindistan'ın 29 eyaletinin her birinde en az bir akıllı şehir kurmayı hedefleyen “Akıllı Şehir” kampanyası ve 500 şehirde kentsel dönüşüm projeleri gibi girişimlerle altyapıyı güçlendirmeyi amaçlamıştır. Benzer şekilde, Temmuz 2015'te açıklanan “Dijital Hindistan” kampanyası, Hindistan’ın teknolojisini ve e-yönetim altyapısını yükseltmeyi ve idari prosedürleri kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Bu politikanın işlevsel hale gelmesi için hükümet, 2015 yılında “Hindistan’da Üret” politikasını destekleyecek kadar yetkin ve yeterli insan kaynağını sağlamak için iş eğitimi vermeyi amaçlayan “Ulusal Beceri Geliştirme Misyonu”nu onaylamıştır. Ayrıca, devletin eski toprak edinme yasalarında reformlara gidilmiş, seçilen sektörlerde doğrudan yabancı yatırım limitlerinin artırılmasıyla ülkede yabancı yatırıma daha elverişli bir iş ortamı oluşturulmaya çalışılmıştır (Wojczewski, 2019: 9-10).

Modi iktidarında, 2019 yılının Kasım ayında Hindistan ekonomisinin savunmasız taraflarını korumak ve Çin’i karşılıklı piyasa erişimine ikna etmek amacıyla Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık’tan (RCEP) çekildiği duyurulmuştur. Hükümet, teklif edilen anlaşmanın Hindistan’ın kaygılarını ve “temel çıkarlarını” karşılamadığı için kabul edilemez olduğunu ifade etmiştir. Modi, hükümetinin bu yönde aldığı karar ile ilgili Bangkok'taki bir konuşmadaki “*RCEP Anlaşmasını tüm Hintlilerin çıkarları açısından ölçtüğümde olumlu bir cevap alamıyorum.*” şeklindeki ifadesi ile anlaşmanın Hindistan’da Üret politikasıyla oluşturulmak istenen atmosfer ile uyuşmadığını belirtmiştir. Hindistan için en büyük endişe, halihazırda Çin ile 53 milyar \$ gibi büyük bir ticaret açığının varlığıyken, Çin'den ve başka yerlerden gelen malların akın etmesi ile Hint mallarının rekabet edemeyecek olmasıdır. Ayrıca Hindistan’da tarım büyük ölçüde geçim kaynağı olduğundan ve düşük düzeyde modern teknoloji, paketleme ve depolama tesislerine sahip olduğundan RCEP'in tarım gibi sektörler ve ülkenin kırsal nüfusu üzerindeki potansiyel etkisinden endişe duyulmuştur. Avustralya, Yeni Zelanda ve Japonya gibi yerlerde çok daha gelişmiş tarım üreticilerinin rekabete açılması, Güney Asya ülkesinde ekonomik ve sosyal bir krize yol açabileceğinden kaygılanılmıştır (<https://www.dw.com/en/why-india-pulled-out-of-the-rcep-free-trade-deal/a-51137128>).

Hindistan’da Üret politikası çerçevesinde teknolojik gelişim ve üretimin diğer bir ayağı olarak savunma teknolojisi karşımıza çıkmaktadır. 2017'den önce, Hindistan Savunma Bakanlığı tarafından yayımlanan raporların çoğu teknolojiyi öncelikli olarak vurgulamamaktaydı. Fakat 2017 yılından itibaren yayımlanan resmî belgeler Hindistan’ın yaklaşımında bir dönüşüm olduğunu göstermektedir. Bahsi geçen yılda yayımlanan “Hindistan Silahlı Kuvvetleri Ortak Doktrini” açıkça “savunma teknolojisinin stratejik bir kaynak olduğunu” belirtmektedir. Bunun yanı sıra özellikle savunma teknolojileri hakkında yazılmamış olsa da Hindistan hükümeti 2018’de ‘Yapay Zeka için Ulusal Strateji’ belgesini yayımlamıştır. Ekim 2018’de ise Hindistan Başbakanı Modi ve Japonya Başbakanı Shinzo Abe, “Dijital Ortaklıkta Hindistan-Japonya İş birliği” konusunda anlaşma imzalamış ve iki ülke Yapay Zeka (AI) ve Nesnelerin İnterneti (IoT) gibi yeni nesil teknoloji alanlarında iş birliği yapacaklarını taahhüt etmişlerdir. Ayrıca, Ağustos 2018’de her iki ülkenin Savunma Bakanlıkları, robotik ve insansız kara taşıtları konusunda iş birliği ve araştırma

anlaşmaları imzalamıştır (https://www.orfonline.org/expert-speak/the-rise-of-india-and-japan-america-india-defence-technology-cooperation-61272/?amp;__twitter_impression=true).

Sonuç itibarıyla Modi döneminde devletin ekonomik göstergelerini iyileştirmek ve refah seviyesini yükseltmek amacıyla Hindistan dış politikası araç olarak kullanılmış ve ikili ilişkilerde ekonomik yakınlaşmayı sağlamak, kazan-kazan ilkesi ile ön plana çıkmıştır. Hindistan'ı üretim merkezi yapmayı amaçlayan "Hindistan'da Üret Politikası" ile Hindistan, Çin'e temkinli yaklaşan devletler için önemli bir seçenek ve alternatif oluşturmuştur.

3.5. Bağlantısızlıktan Stratejik Özerkliğe

Hint dış politika analisti Raja Mohan'ın 2015 tarihinde yayımlanan "Modi's World: Expanding India's Sphere of Influence" adlı kitabında yer alan "Has Modi Truly Changed India's Foreign Policy?" isimli makalede Modi'nin öncüllüğünde yürütülen dış politika ile Hindistan'ın üçüncü cumhuriyete geçtiğini savunurken, ana argüman olarak Modi'nin Hindistan'ın dış politikasını temelden güçlendirdiği ve seleflerinin ülkenin dış politika yapımında kullandığı süreci duraksatan sloganların çoğunu değiştirdiği; bunların arasında en önemli olarak eski bağlantısızlık hareketinin yerini stratejik özerlik kavramının aldığı ifade edilmiştir (Ganguly, 2017: 131).

Bağlantısızlık Hareketinin önde gelen savunucularından biri olan Hindistan, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte dönemsel önemini kaybetmiş olmasına rağmen uluslararası düzen içinde varlığını devam ettirebilmek için bağlantısızlar hareketinin içinde kalmaya devam etmiştir. Hindistan'ın önceki tüm hükümet başkanları bağlantısızlık ile ilgili tüm zirvelere katılmış ve Hindistan'ın bağlantısızlık hareketine olan bağlılığını, insan haklarını, self determinasyonu ve evrensel silahsızlanmayı teşvik etme hedeflerini yinelemişlerdi. Fakat Eylül 2016'da Bolivya'da düzenlenen bağlantısızlık 17. toplantısına Modi katılmamayı tercih etmiştir. 2014 yılında iktidara geldiğinden beri Bakanlar Kurulu'nun hiçbir üyesinin kamuya açık bir şekilde bağlantısızlık hareketine gönderme yapmamış olması, zirveye katılım gösterilmemesinin tesadüfi olmadığını göstermektedir (Ganguly, 2017: 132). Sonuç olarak, Modi'nin başbakanlığı döneminde Hindistan'ın geleneksel bağlantısızlık politikası terk edilmiştir (<https://www.iiss.org/blogs/analysis/2018/05/modi-vision-indo-pacific>, Erişim: 25.12.2021).

Ağustos 2016'da Hindistan ve ABD arasında 2004'ten beri müzakere edilen ve "her iki tarafın da kara tesislerinden, hava üslerinden ve limanlarından tedarik, yedek parça ve hizmetlere erişmesine" izin veren "Lojistik Değişim Anlaşması Memorandumu" imzalanmıştır. Böylece iki devlet yakın bir savunma ortaklığına dahil olmuştur. Bölgede bağımsız bir güç statüsü elde edebileceği bir düzen oluşturabilmek ve bölgede ayak izini genişleten Çin'i çevrelemek adına ABD'nin Hint-Pasifik stratejisini desteklemektedir (Ogden, 2018: 10-11).

Modi yönetimi stratejik özerkliğe ortaklıklardan kaçınarak değil bilakis güçlü ortaklıklar aracılığıyla ulaşmak istemektedir. Bu aşamada Hindistan, Dörtlü'yü (ABD, Japonya, Avustralya, Hindistan) Çin karşısında stratejik özerkliğini arttırmaya çalışmak için kullanırken Rusya ve Çin ile gerçekleştirdiği iş birlikleri ile küresel ekonomik düzene meydan okumaya çalışan Trump karşısında stratejik özerkliğini arttırmayı amaçlamaktadır. Örneğin; Modi Davos'ta yaptığı konuşmasında, küreselleşmeyi "Önce Amerika-America First" korumacılığına karşı savunmak için Çin ile ortak bir zemin bulma çabası sergilerken başka bazı konularda da ABD ile aynı paydada bulunduğu görülmektedir (Pant vd., 2019: 5-12). Bu doğrultuda, Modi dönemi dış politikasının önemli bir değişkeni olarak kabul edilen ABD ile yakın ilişkilere rağmen Hindistan'ın, gruplaşma algısının önüne geçmeye ve ABD'nin kendisini garanti müttefik olarak gördüğü pozisyonu bertaraf

etmeye çalıştığı söylenebilir (<https://www.aa.com.tr/tr/analiz/stratejik-pragmatizmin-golgesinde-cin-hindistan-iliskilerinin-gelecegi/1626146>). Çok kutuplu düzenin tesis edilmesi ile bölgede ABD'nin Çin'in yerini alması engellenecek ve uluslararası hukuk kurallarının hâkim olduğu ve konsensusun sağlandığı bir sistemin önünü açacaktır. Böylece bölge, Çin ile ABD arasında bir güç mücadelesinden ziyade Hindistan, Rusya, Japonya ve Avrupa Birliği gibi diğer büyük aktörlerin ve bölgesel aktörlerin de yer aldığı bir oyun alanına dönüşecektir. (<https://iai.tv/articles/india-is-creating-a-new-world-order-auid-2118>).

Yukarıda bahsi geçen sebeplerden hareketle Modi'nin başbakan seçilmesinin ardından Hindistan dış politikasını yönlendirirken iki ana hedefi gerçekleştirme çabasında olduğu ifade edilebilir. Bunlardan ilki ABD ile siyasi, ekonomik ve askeri bağları güçlendirirken Rusya ile geleneksel dostluğuna zarar vermemek, ikincisi ise bölgede Çin'in politikalarını kontrol altında tutabilmek adına Çin'e ikili yaklaşmak (Torri, 2018: 295-296). Modi'nin nihai amacı ise Hindistan'ı uluslararası yapılanmada önemli bir oyuncu haline getirirken aynı zamanda uluslararası sistemin önceliklerini belirleme noktasında yetenekli bir küresel aktöre dönüştürmektir. Nitekim, Hindistan'ı bir kural alıcıdan (rule-taker) bir kural koyucu haline getirme niyeti ortaya konmaktadır. Geçmiş yönetimlerin riskten kaçınan duruşlarının terk edilerek belirlenen amaca ulaşmada risklerin alındığı ve temkinli bir güç olmaktan sıyrılarak büyük bir oyuncu olarak daha çevik bir şekilde küresel rol üstlenmeye hazır olduğunu göstermektedir. Bunun için maddi güç kullanımının yanı sıra Hindistan'ın ayak izinin genişletilmesinin arzu edildiği bölgelere yönelik yoganın, Budizm'in, diasporanın ve kültürel çıktılarının (film, dizi müzikleri) kullanılarak hiper-enerjik bir diplomasi ortaya konmaktadır (Pant vd., 2019: 5-12).

Hindistan'ın stratejik özerklik hususundaki duruşu ile ilgili örnek gösterilebilecek diğer bir konu ise S-400 füzelerinin Rusya'dan satın alınması ve Ukrayna'da yaşanan savaş sebebiyle Rusya'yı açık ve resmi olarak kınamasıdır. Rusya Cumhurbaşkanı Vladimir Putin'in 2018'de Hindistan'a yaptığı ziyarette iki ülke arasında S-400 füze sistemi anlaşması imzalanmıştır. ABD'li uzmanlar, S-400 füze sistemi anlaşmasıyla ABD'nin Hasımlarıyla Yaptırımlar Yoluyla Mücadele Etme Yasası'nın (CAATSA) uygulandığı devletler kapsamına Hindistan'ın girme olasılığının yükseldiğini savunmuşlardır. Hindistan Dışişleri Bakanı S Jaishankar'ın Ekim 2019'da Hindistan'ın S-400 füze silah sistemini Rusya'dan satın alma durumuna karşı ABD'den gelen yaptırım tehdidi ile ilgili Mike Pompeo ile gerçekleştireceği toplantı öncesinde *“Herhangi bir devletin bize Amerika'dan ne alıp almamamızı söylemesini istediğimizden daha fazla hiçbir devletin bize Rusya'dan ne alacağını veya almayacağını söylemesini istemeyiz. Bu seçim özgürlüğü bizim ve bunu kabul etmenin herkesin çıkarına olduğunu düşünüyoruz”* ifadeleri Hindistan'ın stratejik özerkliğinden ödün vermeyeceğini göstermektedir. (<https://www.jagranjosh.com/current-affairs/india-russia-missile-deal-what-is-caatsa-law-and-implications-1570093003-1>; <https://foreignpolicy.com/2022/04/11/india-russia-ukraine-war-diplomacy/>). Temmuz 2022'de ABD Temsilciler Meclisi'nin Hindistan'ın S-400 füzelerini satın almasına yönelik olarak CAATSA kapsamında özel bir muafiyet sağlaması Hindistan'ın stratejik özerklik kapsamında yürüttüğü politikanın başarısını ve bölgede bir oyuncu olarak önemini ortaya koymaktadır (<https://eurasianimes.com/no-caatsa-sanctions-us-approves-caatsa-waiver-to-india/>). Tüm bunlar ışığında, benimsenen bağlantısızlık politikasının terk edilerek stratejik özerkliğe ve ülkenin çıkarları söz konusu olduğunda stratejik uyuma geçiş yapıldığı söylenebilir (Pant vd., 2019:12).

4. Sonuç

Modi siyasi, ekonomik, güvenlik ve kültürel alanlarda bağlantıyı güçlendirmiş ve ortak hedeflere doğru hareket eden bir bölgenin oluşmasına öncelik vermiştir. Hindistan'ın yerel kalkınmasını teşvik etmek için uluslararası ortaklıklardan yararlanmak; Hint-Pasifik'te istikrarlı ve çok kutuplu bir güç dengesini sağlamak; Pakistan'ı terörizmi desteklemekten caydırmak; uluslararası arenada Hint temsilini ve liderliğini ilerletmek için devletin maddi ve manevi güç unsurlarını dış politik söylemleriyle senkronize ederek Hindistan dış politikasında değişikliğe gitmiştir.

Modi ile birlikte Hindistan dış politikasında “temel amaçları değiştirmeden kullanılan araçlarda ve yöntemlerde değişiklik” yapıldığını söylemek mümkündür. Bu doğrultuda, Modi'nin birincil etkisi, mevcut politikaların ve davranışların önemli ölçüde geliştirildiği ve ilerletildiği bir hızlanmanın önünü açmasıdır. İkili ilişkilerde, bu eğilimler en çok Hindistan'ın özellikle Çin'in Hint-Pasifik bölgesindeki politikalarına karşı şekillendirdiği ABD, Japonya ve Avustralya ile ilişkilerinde belirginleşirken, Rusya ile bağlarını güçlendirmeye devam etmiştir. Çin ile süregelen sınır gerilimlerine rağmen, stratejik özerklik kapsamında ilişkiler ekonomik olarak artmaya ve derinleşmeye devam etmektedir. Modi'nin ülkenin stratejik özerkliğini koruyarak ikili ilişkilerde ve çok taraflı platformlarda Hindistan'ın çıkarlarını korumada söylemde ve eylemde daha cesur davranması, bölgede çok kutupluluğu korumak adına küçük büyük fark etmeksizin önceki hükümetler tarafından uzun yıllar ziyaret edilmeyen birçok ülke ile bağlantıyı ve ilişkileri geliştirmesi, bu ülkelerdeki Hint diasporasıyla erişimi derinleştirmesi, terörizme karşı çizgilerini net bir şekilde belirginleştirmesi bu dönemdeki Hindistan dış politikasının önemli çıktılarıdır. Özellikle din ve yumuşak güç diplomasisi söz konusu olduğunda Modi, Hindistan'ın dünyadaki rolünü Hindu kültürünün taşıyıcısı ve bir vishwaguru (dünya gurusu) olarak yeniden şekillendirmeye başlamıştır. Modi'nin dış politikayı, önceki Hintli liderlerin uluslararası diplomaside gösterdiği enerjiyi sağlam bir şekilde kullandığı ortadadır.⁷

Diğer ülkelerle ekonomik veya güvenlik ilişkileri söz konusu olduğunda pragmatik tutum ve hızlı diplomasi yoluyla Hindistan'ı mevcut tarihsel ve ideolojik kısıtlamalardan kurtarmak dış politikada önem kazanmıştır. Hindistan ile potansiyel rakipleri arasındaki ekonomik ilişkiler, güvenlik ilişkilerinden nispeten bağımsızdır ve birbirleri üzerinde oluşacak herhangi bir kısıtlamanın önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Bunun en güzel örneği Modi'nin Çin Devlet Başkanı Xi Jinping ile yaptığı görüşmelerden sonra imzalanan ekonomik anlaşmalardan, BRICS Bankası ve Asya Altyapı Yatırım Bankası'na Hindistan'ın katılımından açıkça görülmektedir.

Son yıllarda, Hindistan'ın Doğu Asya ve Güneydoğu Asya ile ilişkilerinin gelişiminde esas olarak Çin ile tek başına başa çıkmanın zorluğundan kaynaklandığı ortadadır. Bu nedenle Modi hükümetinin sürdürdüğü bölgesel ilişkiler, Çin ile Hindistan ve diğer komşu ülkeler arasındaki ilişkilerin gelişmesinden etkilenecektir. Çin'in Hint Okyanusu'ndaki askeri varlığı göz önünde

⁷ Hindu milliyetçisi BJP'nin Hindistan siyasi sahnesinin ön saflarına yükselmesi ve 2019'da tekrar hükümeti kuracak çoğunluğu elde etmesiyle Hindutva ideolojisi güç kazanmıştır. BJP, Cammu ve Keşmir eyaletinin anayasal statüsünü değiştirme isteğine ve hükümette çoğunluk desteğine sahip olmayı fırsat bilerek Cammu Keşmir'e özerklik tanıyan “370. Madde” yi iptal etmiş ve devletin özel statüsünü geri çekmiştir. Keşmir'in özerk statüsünün kaldırılması sadece BJP'nin seçim kampanyasındaki vaatleri yerine getirmeyi değil, aynı zamanda Hindu milliyetçi güçlerin uzun süredir ulaşmayı istedikleri bir gelişmedir. Modi'nin BJP partisi 75 yıllık Hindistan tarihinde ülkenin %15'ini oluşturan Müslümanların tek bir milletvekiliyle temsil edilmediği ilk iktidar partisidir. Hindistan, 2021'de Freedom House tarafından siyasi ve insan hakları konusunda “kusurlu bir demokrasi” ve “kısmen özgür” olarak değerlendirilmiştir. Dahası, siyasi muhaliflere ve Müslüman nüfusuna yönelik artan saldırılar, ülkede giderek artan medyaya ve ifade özgürlüğüne karşı hoşgörüsüzlük, nefret söyleminin ve dini kutuplaşmanın görmezden gelinmesi Modi'nin izlediği politikaların diğer bir yüzünü göstermektedir. Bu boyut ayrı bir çalışma konusudur.

bulundurulduğunda iki ülke arasındaki tartışmalı sınırlara yönelik anlaşmazlıkların tırmanması Hindistan'ın Japonya, Vietnam, Avustralya, ASEAN ve Endonezya gibi kilit ortaklarla daha derinlemesine temaslarda bulunmasına sebep olabilir. Nitekim, Çin'in Hint-Pasifik'teki anlaşmazlıklara yönelik sert tutumunun bölgeyi istikrarsızlaştırmaya devam etmesi, Doğu ve Güneydoğu Asya ülkelerinin bölgesel güvenlik mimarisinde iş birliğinde Hindistan'ı aramasını ve Hindistan'ın bölgede etki alanını genişletmesinin önünün açılmasını sağlayabilir. Bu sebeple Asya'nın yeni yükselen gücü olarak tanımlanan Hindistan, ulusal ve uluslararası çıkarlarını koruyacak, hedeflerine ulaşmasına olanak sağlayacak aynı zamanda bölge ülkeleriyle uzlaşmayı kolaylaştıracak bir dış politika ile devam etmeli ve kapsamını sınırlamamalıdır.

Ülkesinin hareket alanını sınırlayan engellerle uğraşmak zorunda olduğunun farkında olan Modi, sistemik kısıtlamalar içinde bu zorluklar ile başa çıkarak hedeflere ulaşmak için söylemsel ve yönetsel güncellemelere gitmiştir. Dünya'yı tehditkâr, uluslararası siyaseti kötü olarak algılayan bir lider olmak yerine iş birliğine önem vermiştir. Odak noktası Doğu'ya Hareket Et, Önce Komşuluk, Hindistan'da Üret ve Stratejik Özerklik gibi politikalarla fırsatlardan yararlanmak ve ilişkiler kurmak olmuştur. Asya'da bulunan her ülkeyi bir yapbozun parçası olarak tanımlayarak ortak katılım olmadan ekonomik gelişimin ve bütünleşmenin gerçekleşmeyeceğinin bilincindedir. Tüm bunlar, hükümetin girişimlerinde güç unsurlarını ve özellikle diplomasiyi devletin hedeflerine ulaşmasına kolaylaştırmak amacıyla kullanmasının dış politikanın değişiminde etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Kaynakça

- Ahmed, Z. (2019). India's Act East policy and North East India: A critical review. *International Journal of Research in Social Sciences*, 9 (9),1-11.
- Bajpae, C. (2016). Modi, India and the emerging global economic order. *Journal of Asian Public Policy*, 9(2), 198-210 <https://doi.org/10.1080/17516234.2016.1165335>
- Bakshi, G.(2019). India-Russia missile deal: What is CAATSA law and its Implications?, <https://www.jagranjosh.com/current-affairs/india-russia-missile-deal-what-is-caatsa-law-and-implications-1570093003-1>, (Erişim: 30.06.2020).
- Bhatnagar,A & Passi, R. (2016), Neighbourhood First: Navigating Ties Under Modi, ORF (Observer Research Foundation), <https://www.orfonline.org/research/neighbourhood-first-navigating-ties-under-modi/>, (Erişim: 20.05.2022).
- Chaturvedy, R. R. (2014). Neighbourhood First': Modi's Foreign Policy Mantra. *Institute of South Asian Studies*, October, https://www.files.ethz.ch/isn/184416/ISAS_Brief_No_346_-_Neighbourhood_First_03102014141625.pdf, (Erişim: 27.06.2022).
- Chaturvedy, R. R., (2018), Interpreting India's 'Act East' Policy, https://www.isas.nus.edu.sg/wp-content/uploads/2018/03/ISAS-Working-Paper-No.-284-Interpreting-Indias-Act-East-Policy_.pdf, (Erişim: 03.09.2022).
- Chaudhury, A. B. R.& Saha, P. (2019) India in Pivotal Geographies: Indo-Pacific, <https://www.orfonline.org/expert-speak/india-in-pivotal-geographies-indo-pacific-54305/> (Erişim: 25.12.2021).
- Chaudhury, R.R. (2018). Understanding Modi's Vision for The Indo-Pacific, <https://www.iiss.org/blogs/analysis/2018/05/modi-vision-indo-pacific> (Erişim: 25.12.2021).
- Ogden, C. (2016). *Hindistan Dış Politikası*, İstanbul: İyi Düşün Yayınları.
- Chopra, A. A. (2016). Sagarmala or SAGAR: A Maritime Dilemma, *Gateway House*, <https://www.gatewayhouse.in/sagarmala-or-sagar-our-maritime-dilemma/> (Erişim:10.02.2021).
- Chunhao, L. (2019). India's Foreign Policy Re-Orientation in Modi's Second Term and Future Prospects, <http://www.cicir.ac.cn/UpFiles/file/20200228/6371848243709195014821157.pdf>, (Erişim: 02.09.2022).
- Ganguly, S. (2017). Has Modi Truly Changed India's Foreign Policy? . *The Washington Quarterly*, 40 (2), 131-143.
- Gopalakrishnan, M. & Jha, M, How PM Modi Changed The Face Of Indian Foreign Policy, <https://amp.dw.com/en/how-pm-modi-changed-the-face-of-indian-foreign-policy/a-48618235>, (Erişim: 25.12.2021).

Gupta, S., Mullen, R. D., Basrur, R., Hall, I., Blarel, N., Pardesi, M. S., & Ganguly, S. (2019). Indian Foreign Policy under Modi: A New Brand or Just Repackaging?. *International Studies Perspectives*, 20(1), 1–45.

Iyer, G. (2020). Sense for sensibility: Maritime domain awareness through the information fusion centre – Indian Ocean Region, *ORF- Observer Research Foundation*, https://www.orfonline.org/expert-speak/sense-for-sensibility-maritime-domain-awareness-through-the-information-fusion-centre-indian-ocean-region-ifc-ior-60811/?amp&expert-speak/sense-for-sensibility-maritime-domain-awareness-through-the-information-fusion-centre-indian-ocean-region-ifc-ior-60811/&_twitter_impression=true , (Erişim: 20.02.2022).

Kaura, V. (2018). Grading India’s Neighborhood Diplomacy, <https://thediplomat.com/2017/12/grading-indias-neighborhood-diplomacy/>, (Erişim: 25.12.2021).

Kesavan, K. V. (2020). India’s ‘Act East’ policy and regional cooperation. *India and South Korea: Exploring New Avenues, Outlining Goals*, ORF Special Report # 101, 7-16. https://www.orfonline.org/wp-content/uploads/2020/02/ORF_SpecialReport_101_India-SouthKorea.pdf#page=7 (Erişim: 11.09.2022)

Kumar, L. C. D. (2019). Indian Ocean Region (IOR) : India as a Net Security Provider- The Way Ahead , The United Service Institution of India, <https://usiindia.org/publication/usi-journal/indian-ocean-region-ior-india-as-a-net-security-provider-the-way-ahead/>, (Erişim: 29.07.2020)

Medcalf, R. (2018). Reimagining Asia: From Asia-Pacific to Indo-Pacific. In *International Relations and Asia’s Southern Tier* (pp. 9-28). Springer, Singapore.

Mishra, R. (2019), Why India pulled out of the RCEP free trade deal, <https://www.dw.com/en/why-india-pulled-out-of-the-rcep-free-trade-deal/a-51137128>, (Erişim: 26.12.2021).

Mohan, R. J. (2022), Across South Asia, U.S. and India Push Back Against China, <https://foreignpolicy.com/2022/04/06/us-india-china-sri-lanka-south-asia-geopolitics/>, (Erişim: 28.08.2022).

Mohani R. J. (2015), From Looking East to Acting East, <https://www.mea.gov.in/in-focus-article.htm?24714/From+Looking+East+to+Acting+East>, (Erişim: 28.08.2022).

Muni, S. D. (2017). “Modi’s ‘Neighbourhood First’ Initiative”, In Sinderpal Singh eds., *Modi and The World: (Re) Constructing Indian Foreign Policy*, Singapore: World Scientific Publishing Company, 117-137.

Nagao, S. (2020), The rise of India and Japan-America-India defence technology cooperation, https://www.orfonline.org/expert-speak/the-rise-of-india-and-japan-america-india-defence-technology-cooperation-61272/?amp&_twitter_impression=true , (Erişim: 20.02.2020).

Ngaibakching, & Pande, A. (2020). India’s act east policy and ASEAN: Building a regional order through partnership in the Indo-Pacific. *International Studies*, s.73. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0020881719885526>, (Erişim: 03.09.2022).

Ogden, C. (2018), Tone Shift: India’s Dominant Foreign Policy Aims Under Modi, *Indian Politics and Policy*, 1(1),3-23.

- Ollapally, D. (2019) . India needs to keep its friends close and its rivals closer, <https://www.eastasiaforum.org/2019/01/04/india-needs-to-keep-its-friends-close-and-its-rivals-closer/>, (Erişim: 25.12.2021).
- Padmaja, G. (2015). Modi's Maritime Diplomacy: A Strategic Opportunity. *Maritime Affairs: Journal of the National Maritime Foundation of India*, 11(2), 25-42.
- Padmaja, G. (2018) Revisiting 'SAGAR' – India's Template for Cooperation in the Indian Ocean Region, National Maritime Foundation, s.4-6, <https://maritimeindia.org/View%20Profile/636602941847320911.pdf> , (Erişim: 20.01.2021).
- Pant, H. V., & Taneja, K. (2019). Looking back, looking ahead: Foreign policy in transition under Modi. *ORF Special Report*, s. 5-12, https://www.orfonline.org/wp-content/uploads/2019/07/ORF_SpecialReport_93_ForeignPolicy-Modi_NE, (Erişim: 03.09.2022).
- Pant. H. V. (2020). Shifting terrain for India's foreign policy, https://www.orfonline.org/research/shifting-terrain-for-indias-foreign-policy-60533/?amp&research/shifting-terrain-for-indias-foreign-policy-60533/&twitter_impression=true, (Erişim: 20.04.2021).
- Parameswaran, P. (2015). A "new proactive" Indian foreign policy under Modi?. *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2015/07/is-india-advancing-a-new-proactive-foreign-policy-under-modi/>, (Erişim: 20.09.2021).
- Pardesi, M. S. (2019). Modi, from 'Look East'to 'Act East'Semantic or Substantive Change. *International Studies Perspectives*, 20(1), 29-33.
- Pethiyagoda, K. (2015), Modi Deploys His Culture Skills in Asia, <https://www.brookings.edu/opinions/modi-deploys-his-culture-skills-in-asia-2/>, (Erişim: 26.12.2021)
- Piccone, T. (2015). Modi's Foreign Policy Strikes a Spiritual Chord When It Comes to Democracy,' *Modi's Foreign Policy@ 365: Course Correction*. <https://www.brookings.edu/opinions/modis-foreign-policy-strikes-a-spiritual-chord-when-it-comes-to-democracy-2/>, (Erişim: 25.01.2020).
- Pulipaka, S, Singh, G. A. & Sircar, S. (2017), India and Connectivity Frameworks, *Delhi Policy Group*, https://www.delhipolicygroup.org/uploads_dpg/publication_file/india-and-connectivity-frameworks-1074.pdf, (Erişim: 03.09.2022).
- Rajagopalan, R. (2020). Modi Couldn't Change Indian Foreign Policy: The Question Is Why. *Asia Policy*, 27(2), <https://muse.jhu.edu/article/754914/pdf> (Erişim: 19.01.2021).
- Rajendram, D. (2014), India's new Asia-Pacific strategy: Modi acts East, *Lowy Institute for International Policy*, <https://www.lowyinstitute.org/sites/default/files/indias-new-asia-pacific-strategy-modi-acts-east.pdf>, (Erişim: 11.05. 2022).
- Roy-Chaudhury, R., & de Estrada, K. S. (2018). India, the Indo-Pacific and the Quad. *Survival*, 60(3), 181-194.

Sempa, F. P. (2015). Hans Morgenthau and the Balance of Power in Asia, *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2015/05/hans-morgenthau-and-the-balance-of-power-in-asia/>, (Erişim: 15.05.2022).

Shah, K. M. (2019), India in pivotal geographies: South Asia, <https://www.orfonline.org/expert-speak/india-in-pivotal-geographies-south-asia-54281/>, (Erişim: 25.12.2021).

Shujahi, F. K., & Hussain, N. (2016). Evaluating Modi's Foreign Policy: Continuity or Change. *Journal of Political Studies*, 23(2), 617:636.

Sidhu, W. P. S., & Godbole, S. (2015). Bold Initiatives Stymied by Systemic Weakness. Modi's Foreign Policy, 365, s.4. <https://www.brookings.edu/opinions/bold-initiatives-stymied-by-systemic-weakness/>, (Erişim: 28.06.2022).

Sinha, D., (2016). India's Look East Policy and the Northeast, <https://www.mea.gov.in/distinguished-lectures-detail.htm?505>, (Erişim: 28.08.2022).

Sridharan, E. (2017). Where is India headed? Possible future directions in Indian foreign policy. *International Affairs*, 93(1), s. 62 https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/ia/INTA93_1_04_Sridharan.pdf, (Erişim: 28.08.2022).

Staff, F. (2018). Shangri-La Dialogue: Narendra Modi's balancing act between India and China on security, other key takeaways, <https://www.firstpost.com/world/shangri-la-dialogue-narendra-modis-balancing-act-between-india-and-china-on-security-other-key-takeaways-4499201.html>, (Erişim: 25.03.2021).

Torri, M. (2018), India 2018: the resetting of New Delhi's Foreign Policy?, *Asia Maior*, s. 295-296, <https://www.asiamaior.org/files/AM-2018-Torri.pdf>, (Erişim: 03.09.2022).

Tourangbam, M. (2019). Invoking Greater Realism in Indian Foreign Policy, <https://thediplomat.com/2019/12/invoking-greater-realism-in-indian-foreign-policy/>, (Erişim: 25.12.2021).

Wojczewski, T. (2020). Populism, Hindu nationalism, and foreign policy in India: the politics of representing "the People". *International Studies Review*, 22(3), s. 9-10 https://kclpure.kcl.ac.uk/portal/files/110901319/AAM_Populism_Foreign_Policy_and_Hindu_Nationalism_in_India_The_Politics_of_Representing_the_People_ISR.pdf, (Erişim: 03.09.2022).

Vaishnav, Milan (2019), The BJP in Power: Indian Democracy and Religious Nationalism, <https://carnegieendowment.org/2019/04/04/bjp-in-power-indian-democracy-and-religious-nationalism-pub-78677>, (Erişim: 25.12.2021).

Vijay, A. (2018). India's Trade and Maritime Policy in the Indian Ocean Region, *Centre for Public Policy Research*, s.1-8 <https://www.cppr.in/wp-content/uploads/2018/05/India%E2%80%99s-Trade-and-Maritime-Policy-in-the-Indian-Ocean-Region.pdf>, (Erişim: 17.08.2022).

Yang, Y. E. (2010). Leaders' Conceptual Complexity and Foreign Policy Change: Comparing the Bill Clinton and George W. Bush Foreign Policies toward China. *The Chinese Journal of International Politics*, 3(4), 415-446. <https://doi.org/10.1093/cjip/poq015>.

Younus, U. (2019). India's Foreign Policy Evolution, The Diplomat, <https://thediplomat.com/2019/03/indias-foreign-policy-evolution/>, (Erişim: 20.09.2020).

Deconstructing the Modi Doctrine: Three Years of Modi's Foreign Policy (2017). <https://www.brookings.edu/events/deconstructing-the-modi-doctrine-three-years-of-modis-foreign-policy/>, (Erişim: 25.12.2021).

Government of India Ministry of External Affairs, <https://pib.gov.in/newsite/printrelease.aspx?relid=133837>, (Erişim: 28.08.2022).

India Brand Equity Foundation, <https://www.ibef.org/economy/make-in-india>, (Erişim: 26.12.2021).

India is creating a new world order, <https://iai.tv/articles/india-is-creating-a-new-world-order-auid-2118>, (Erişim: 17.05.2022).

Make in India Resmi İnternet Sitesi, <http://www.makeinindia.com/about>, (Erişim: 26.12.2021).

No CAATSA Sanctions On India – After Historic Nuclear Deal, US 'Approves' CAATSA Waiver For India, <https://eurasianimes.com/no-caatsa-sanctions-us-approves-caatsa-waiver-to-india/>, (Erişim: 15.07.2022).

Term of Sagar Doctrine, <https://www.iastoppers.com/flashcard/recently-a-term-sagar-doctrine-was-in-the-news-this-term-is-related-to-a-arabian-sea-or-b-indian-ocean/>, (Erişim: 20.12.2020).

The Manmohan Doctrine and Narendra Modi's Foreign Policy, <https://www.orfonline.org/research/the-manmohan-doctrine-and-narendra-modis-foreign-policy/>, (Erişim: 20.12.2021).

The mantra that PM gave us was – Reform, Perform and Transform”: Shri Mahesh Sharma, <https://www.mygov.in/48months/articles/the-mantra-that-pm-gave-us-was-reform-perform-and-transform-shri-mahesh-sharma/index.html>, (Erişim: 25.12.2021)

Why India Won't Condemn Russia, <https://foreignpolicy.com/2022/04/11/india-russia-ukraine-war-diplomacy/>, (Erişim: 10.04.2022).